

kome pitanju tijekom Dugoga rata i iscrpno prikazuju diplomatske rasprave o njegovome rješavanju pa veći broj isprava spominje grad Senj, senjske uskoke i nadbiskupa Markantuna de Dominisa kao i Beč i Veneciju. Česta su tema Turci i problemi ratovanja s njima, u kontekstu čega se spominju Slavonija i Hrvatska, Varaždinski i Karlovački generalat te grad Knin, a manji broj dokumenata spominje Zagreb, Križevce, Varaždin, Koprivnicu, Osijek, Sisak, Kostajnicu na Uni, Karlobag i Otočac u kontekstu odvijanja Dugoga rata te Dubrovnik, Zadar, Rijeku, Dalmaciju i Istru, Krbavsko polje i Karlobag te otoke Korčulu i Pag. Osim uvoda i uvodnih studija o posebnim temama o kojima govori gradivo knjige, one sadrže i tabelarni pregled korespondencije, popis korištenih arhiva, iscrpni pregled literature kao i osoba, i mjesta te pojmovni registar, što olakšava praćenje Portijinih aktivnosti i pronalaženje pojedinih tema koje zanimaju čitatelja. Budući da ova korespondencija sadrži i određeni broj isprava koje se odnose i na teritorij današnje Republike Hrvatske, povjesničari koji se bave ranonovovjekovnome crkvenom i političkom poviješću druge polovice 16. i prve polovice 17. stoljeća mogu je iskoristiti za detaljnije upoznavanje političkih i crkvenih prilika na prostoru o kojemu govori objavljeno arhivsko gradivo.

Zlatko Kudelić

Thomas Brockmann und Dieter J. Weiss (Hg.), *Das Konfessionalisierungsparadigma. Leistungen, Probleme, Grenzen*, Münster: Aschendorff Verlag, 2013., 300 stranica

Zbornik radova o konfessionalizacijskoj paradigmi, koji su pripremili njemački po-

vjesničari Thomas Brockmann i Dieter J. Weiss, sadrži znanstvene rasprave koje prikazuju sadašnje stanje istraživanja i teorijska promišljanja među znanstvenicima i teolozima u zapadnoeuropskoj historiografiji o ovoj temi. U knjizi su objavljeni radovi s izlaganja na 20. povijesnom kolokviju održanome u Bayreuthu od 22. do 24. svibnja 2008. godine, a njezini priređivači napomenuli su da su je, između ostaloga, objavili i u znak sjećanja na njemačkoga znanstvenika Ernsta Waltera Zeedena, začetnika komparativnoga istraživanja fenomena ranonovovjekovne konfessionalizacije, koji je preminuo 5. rujna 2011. godine u Tübingenu. Urednici knjige Th. Brockmann i D. Weiss u uvodnome su tekstu pod naslovom „Konfessionsbildung, und „Konfessionalisierung, -Eimleitung“ (1.-22.) detaljnije opisali nastanak i karakteristike konfessionalizacijske paradigme i kontroverze koje ona izaziva među znanstvenicima, osvrnuli su se na teorije Wolfganga Reinharda i Heinza Schilinga o međusobnoj povezanosti konfessionalizacije, socijalnoga discipliniranja i izgradnje novovjekovne države te njihove kritičare, a analizirali su dosege i granice konfessionalizacijske paradigme u europskom i regionalnom kontekstu istaknuvši pritom i radove nekih znanstvenika u Njemačkoj koji se nisu slagali s ovom teorijom.

Nakon uvodnoga rada u zasebnim znanstvenim cjelinama razmatrana su osnovna historiografska i koncepcijska pitanja konfessionalizacijske paradigme, zatim proces konfessionalizacije na mikrorazinama te europski aspekti konfessionalizacije, a na kraju slijedi zanimljiv osvrt na debatu između sudionika skupa o raznovrsnim pitanjima koja su iskrsnula tijekom pojedinih izlaganja. U prvoj cjelini, posvećenoj historiografiji i koncepcijskim problemima, Dieter J. Weiss u radu "Die Große Bamberger Fronleichnam-

sprozession und das Konfessionalisierungssparadigma-Überlegungen zum Geschichts- und Kirchenbild" (23.-44.) na temelju postojanja katoličkoga kontinuiteta u biskupiji Bamberg od kasnoga srednjeg vijeka do 18. stoljeća zaključio je da nije opravdano posttridentski katolicizam opisivati kao jednu od tri nove konfesije koje su naslijedile srednjovjekovno kršćanstvo, dok je Harm Klueing u radu "Glaubensplattung-Konfessionsbildung-konfessionalisierung. Theologische und historische Perspektiven" (45-66) prikazao razvoj konfesionalizacijske paradigme i iznio nove teze o perspektivama razvoja istraživanja konfesija s teološkoga gledišta. Američki povjesničar i teolog Robert Bireley u radu "Katholische Konfessionalisierung oder frühmoderner Katholizismus?" (47.-86.) osvrnuo se na pojmovnu problematiku i predložio termin *ranovjektivno katoličanstvo* umjesto katoličke reforme, protureformacije ili konfesionalizacije, a povijest Katoličke ckve u ranome novom vijeku interpretirao je kao akomodacijsko događanje u okviru specifičnih uvjeta na prijelazu iz srednjega vijeka u modernu. Andreas Holzem u tekstu "Der „katholische Augenaufschlag beim Frauenzimmer, (Friedrich Nicolai)-oder Kann man eine Erfolgsgeschichte der „Konfessionalisierung, schreiben?" (127.-164.) govorio je o glavnim pojmovima povezanima s novovjekovnom konfesionalizacijskom debatom, a koncept konfesionalizacije predstavio je kao razvojnu i posredujuću paradigmu koja ističe usmjeravanje istraživanja karakteristika crkvenoga i religijskoga života u socijalnome i političkome kontekstu konfesionalnoga društva.

Drugu cjelinu, posvećenu konfesionalizaciji na mikrorazinama čine tri rada. Wolfgang Brückner radu pod naslovom "Konvergenzen und Divergenzen der Konfessionalisierung in vergleichenden Blick auf die po-

puläre praxis pietatis"(87.-100.) analizirao je sličnosti i razlike u oblicima pobožnosti kod različitih konfesija. Günter Dippold u radu "Gescheiterte Koegzistenz. Kommunale Kirchenpolitik im katholischen Fürstentum vor der Gegenreformation-am Beispiel fränkischer Städte" (101.-116.) govorio je o protestantskoj vjerskoj praksi i koegzistenciji miješanih konfesionalnih zajednica biskupija Bamberg i Würzburg, a Stefan Ehrenpreis u radu pod naslovom "Mischkonfessionalität und Konfessionalisierungsforschung. Konzeptuelle Überlegungen" (117.-126.) istražio je oblike i učinke konfesionalne konkurencije i koegzistencije u seoskome i komunalnome prostoru.

Treću cjelinu ove knjige čine radovi posvećeni europskim aspektima konfesionalizacije, a u prvome radu pod naslovom "No bishops, no King'- die «religio monarchica» als unbeachtetes Element der Konfessionalisierungsdebatte" (165.-182.) Josef Johannes Schmid analizirao je sakralnu monarhijsku tradiciju u Francuskoj i Engleskoj ističući njezino posebno značenje u konfesionalnome području. Rad Thomasa Nicklasa "Politik, Konfession, Konfessionalisierung. Frankreich, der Kardinal von Lothringen und die religionspolitischen Optionen der 1560er Jahre" (183.-202.) bavi se francuskom poviješću u njezinoj konfesionalnoj fazi kroz životopis kardinala Charlesa de Guisea. Thomas Brockmann u radu pod naslovom "Konfessioneller Fundamentalismus und Konfessionalisierung der Außenpolitik? Überlegungen zur Politik Ferdinands II. 1618-1630" (234-264) analizirao je granice između religije i konfesije u habsburškoj unutarnjoj i vanjskoj politici tijekom vladavine Ferdinanda II., a rad Dirka Pfeifera pod naslovom "Arminianismus in England und den Niederlanden (1590.-1650-) -Ein Beitrag zur Konfessionalisierungsdebatte?"

(221.-234.) može li se arminijanizam u Engleskoj i Nizozemskoj opisati instrumentarijem teorije konfesionalizacije, dok je Ludolf Pelizaeus u radu "Die iberische Halbinsel und die Kolonien zwischen Konfessionalisierung und Sonderweg" (203.-220.) istražio je li konfesionalizacijska paradigma primjenjiva i na primjeru Iberskoga poluotoka. U posljednjemu radu pod naslovom "Die frühneuzeitliche Konfessionalisierung und das 19. Jahrhundert" (265.-282.) Martin Friedrich u sklopu debate o funkciji konfesionalnoga u moderni razmatrao je tezu o 19. stoljeću kao drugome konfesionalnom dobu. Osim spomenutih radova na kraju knjige jedan od sudionika, Dirk Pfeifer, iznio je širi prikaz diskusije koja se razvila nakon izlaganja o različitim pitanjima koja su otvorili autori u svojim tekstovima. Za istraživače novovjekovne religijske povijesti ova knjiga može biti vrlo zanimljiva jer pruža uvid u razvoj i dosege konfesionalizacijske paradigme, njezine dvojbene strane kao i promišljanja u kojemu bi se smjeru ona trebala dalje razvijati.

Zlatko Kudelić

Darka Bilić, *Inženjeri u službi Mletačke Republike: inženjeri i civilna arhitektura u 18. stoljeću u mletačkoj Albaniji i Dalmaciji*, Split: Književni krug, 2013., 421 stranica

U izdanju splitskoga Književnog kruga u sklopu biblioteke Knjiga Mediterana 2013. godine objavljena je knjiga Darke Bilić *Inženjeri u službi Mletačke Republike*. Riječ je o prerađenoj i dopunjenoj disertaciji mlade znanstvenice izrađene pod mentorstvom akademika Radoslava Tomića, a obranjene 2010. godine na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Cilj je knjige valorizirati doprinos inženjera graditeljskoj baštini istočne obale Jadrana (od Kvarnera do Bara), identificirati imena osoba koje su obavljale dužnost inženjera te precizirati vrijeme njihova djelovanja na mletačkim stečevinama na istočnoj obali Jadrana. Također, s obzirom na ustaljeno tumačenje uloge inženjera isključivo kroz vojni predznak (izgradnja i obnova vojnih utvrda), autorica je u istraživanju naglasak stavila na analizu njihove djelatnosti na zadacima izgradnje i obnove civilne arhitekture.

Knjiga se sastoji od četiri cjeline te nekoliko priloga – opsežnih biografija inženjera i velikoga broja arhivskih priloga. U *Uvodu* (7-14) uz cilj i metode rada predstavljene su temeljne odrednice razvoja utvrdnoga graditeljstva i inženjerske službe s naglaskom na ulogu arhitekata koji su do kraja 16. stoljeća vršili ulogu inženjera pri izgradnji fortifikacija.

Inženjeri – državni službenici (15-69) poglavlje je u kojemu autorica raščlanjuje osnovne sastavnice uspostave, organiziranja i djelovanja inženjerske službe u Mletačkoj Dalmaciji i Mletačkoj Albaniji. U prvome djelu prikazuje širok raspon tehničkih znanja i nadležnosti inženjera koji se, sukladno političkoj situaciji, razlikovao u 17. i u 18. stoljeću. Naime, dok je u „ratnome“, 17. stoljeću naglasak bio na obnovi i izgradnji vojne, obrambene arhitekture, u 18. stoljeću do izražaja je više došla njihova djelatnost na civilnim građevinama u državnomu vlasništvu – u prvoj polovici stoljeća to se poglavito odnosilo na novooslobođene mletačke stečevine. Autorica navodi raznovrsne aktivnosti i zadatke koje su obnašali inženjeri: popravak i obnova građevina u državnomu vlasništvu (kneževih palača i drugih rezidencija), rekonstrukcija zgrada zdravstvenih ureda, izgradnja lazareta, popravci mosto-